

MALMÖ HÖGSKOLA

ISSN 1652-7224 • Publicerad den 6 juni 2008

[Klicka här för utskriftsvänlig pdf-fil](#)

[Läs mer om idrott och funktionshinder på idrottsforum.org](#)

[Läs mer om idrottsfilosofi på idrottsforum.org](#)

[Tillbaka till Pistorius startside](#)

Fallet Oscar Pistorius – om diskriminering, normalitet och anständighet

Kutte Jönsson

Idrottsvetenskap, Malmö högskola

Den 16 maj beslutade The Court of Arbitration for Sport (CAS), det vill säga idrottens skiljedomstol, att den sydafrikanske 400-meterslöparen Oscar Pistorius får tävla i de kommande olympiska spelen i Peking. Därmed underkändes det tidigare beslutet som internationella friidrottsförbundet (IAAF) hade tagit om att inte låta honom tävla i de "funktionsdugligas" tävling. Oscar Pistorius definieras nämligen som "handikappad" eller "funktionsförhindrad".

Elva månader gammal fick han båda sina ben amputerade strax under knäna. Ända sedan dess har hans ben bestått av proteser. I egenskap av elitidrottare har han under större delen av sin karriär därför varit hänvisad till "handikappidrotten". Och i egenskap av olympisk atlet har han varit hänvisad till paralympics, alltså "handikapp-OS".

Frågan om huruvida Pistorius ska få tävla i de "vanliga" olympiska spelen har diskuterats under flera år. Det är tydligt att frågan varit såväl politiskt som moraliskt känslig för inte minst idrottsbyråkraterna.

Pistorius själv, liksom hans advokater, är naturligtvis överlycklig över CAS:s beslut. I ett uttalande för Associated Press (AP) uttrycker Pistorius inte bara glädje för egen del, han menar även att det är en "stor dag för idrotten". Och han

fortsätter: "Jag tror den här dagen kommer att bli ihågkommen som dagen när funktionshindrade människor blev jämlika." Pistorius advokat, Jeffrey Kessler, gör också ett uttalande och säger att Pistorius nu har möjlighet att tävla på lika och rättvisa villkor. Även internationella olympiska kommittén (IOK) välkomnar beslutet. Till och med IAAF, som fattade beslutet att inte låta honom tävla, var plötsligt också glada över CAS:s beslut. Detta hindrade dock inte IAAF:s president Lamine Diack från att göra ett nedlåtande uttalande: "Han [Pistorius] är en inspirationskälla och vi ser fram emot att se vad han kan åstadkomma i framtiden."

Diacks attityd känns igen. "Handikappidrottare" framställs ofta som speciellt "inspirerande", i det att de "övervinner" sitt handikapp och idrottar nästan som "normala". Attityden framställs dessutom som själsfint humanistisk. Men den säger (naturligtvis) mer om dem som håller den attityden än om föremålet för deras beundran. Om man istället för att främst se handikappet hade sett prestationerna i sig själva, så hade kanske attityderna också sett annorlunda ut. Men genom att värdera idrottsprestationerna utifrån graden av "handikapp", så är det samma sak som att säga att prestationerna som sådana inte är "tillräckliga" för att värderas i sig själva. Paradoxalt nog blir det också ett sätt att faktiskt bortse från utövarens skicklighet, eftersom det som bedöms vara det främsta hindret – "handikappet" – redan är "övervunnet". Den moraliskt anständiga hållningen borde väl snarare vara att rikta strålkastarljuset mot de institutioner och attityder som skapar "handikapp" innan man börjar värdera dem som anses ha det "handikapp" som samhället har skapat.

De senaste årens debatter om Pistorius har i själva verket blottlagt elitidrottens värderingar kring det som definieras som "onormalt" eller "avvikande". Kolfiberproteser, som Pistorius använder när han löper, räknas inte som "naturliga" ben utan som ett artificiellt redskap som inte tillhör den övriga kroppen och personen. Pistorius själv är givetvis av en annan uppfattning. I en intervju i *The Times* från 2007 hävdade han bland annat att han inte ser sig som handikappad och att de ben han ser han som sina naturliga ben. Har han rätt?

Det vore naturligtvis förmätet att definiera hur en annan människa bör uppfatta sig själv och sin kropp. Ändå är det precis det som exempelvis IAAF gjort under lång tid. IAAF har i själva verket en mycket tydlig föreställning om hur en "riktig" atletkropp bör vara konstruerad för att räknas som en atletkropp. Det främsta kriteriet är att den ska vara "naturlig". Vad det sedan betyder är lite oklart.

Alltfler har kommit att ifrågasätta själva tanken med att dra en tydlig gräns mellan det som är naturligt och det som definieras som artificiellt. Distinktionen fyller inte desto mindre ett syfte: att differentiera – och därmed diskriminera – mellan olika "föreställda" typer av människor. Men är inte det i sig självt en kränkande attityd? Jo, självklart! Men den accepteras påfallande ofta inom idrotten.

Givetvis kan man tänka sig flera skäl till det. Också idrottsetablissemangen är medveten om de stora problem det medför att dra tydliga gränser mellan det som är naturligt och det som är konstgjort. Man har inte minst sett den problematiken manifesteras i dopningsfrågan. Det finns exempelvis ingen allmän definition av dopning av skälet att man inte lyckats dra någon gräns mellan "naturligt" och "artificiellt". Strategin som exempelvis internationella antidopningsbyrån WADA (och andra) istället har valt är att mer eller mindre godtyckligt bestämma vilka metoder och preparat som man anser ska definieras som dopning och därmed vara förbjudna.

Dopningsfrågan spökar också i fallet Oscar Pistorius. Kritikerna till att låta "handikappade" Oscar att tävla med de "vanliga", "rena" och "naturliga" atleterna menar att hans kolfiberproteser kan ses som en form av "teknodopning". Men då utgår man fortfarande från att hans kolfiberproteser är "onaturliga".

Filosofen Angela Schneider menar, helt rätt, att vi här står inför en intrikat konflikt. Å ena sidan har vi frågan om rättvis tävlan. Å andra sidan har vi frågan om den grundläggande mänskliga rättigheten att få tävla, även om man är "handikappad". Hur balanserar man den konflikten?

Ja, en möjlighet är att upphäva den fiktiva gränsen mellan naturligt och artificiellt och istället rikta uppmärksamheten åt de idrottsliga *prestationerna* i sig själva. I själva verket har den idrottsteknologiska utvecklingen alltid strävat bort från naturstillståndet till ett annat slags tillstånd, där gränserna för vad som är mänskligt möjligt att åstadkomma utmanas. För handen på hjärtat: Hur mycket av det som sker inom idrotten är "naturligt"? Inte mycket. Tränings- och tävlingsredskap är inte "naturliga" utifrån någon rimlig definition. Ja, själva konstruktionen av idrott är "onaturlig" i sig självt. Sedan är det en annan sak hur vi *uppfattar* fenomen som naturliga eller onaturliga.

En filosofisk grundfråga i detta avseende är var gränsen mellan *subjekt* och *objekt* går. I normala fall utgår vi från att atleten är subjektet och redskapen som atleten använder i träning eller tävling är objekten. Men vad händer när den gränsen bara blir allt otydligare? Ja, vad händer med våra föreställningar om människan och hennes gränser när subjekt

och objekt sammanfaller i en och samma kropp, i en och samma person?

Den franske filosofen Maurice Merleau-Ponty skriver i sin bok *Phenomenology of Perception* från 1958 om dessa saker. Som illustration till sin teori om upphävandet av gränsen mellan subjekt och objekt använder han sig av exemplet om "den blindes käpp". En blind person definieras tveklöst som "handikappad" eller "funktionshindrad" i vårt samhälle. Den blinde personen behöver en käpp för att ta sig fram i detta samhälle. Är då käppen endast ett objekt för honom/henne? Merleau-Ponty avfärdar den tanken. Istället menar han att käppen snarare är en förlängning av personens kropp. Käppen, fortsätter han, är en del av en utvidgad kroppslighet.

Skulle man kunna tillämpa Merleau-Pontys teori på fallet Oscar Pistorius? Självklart! Men det innebär inte att man helt undkommit de inomdrottsliga problemen som har med tanken om tävlingar på lika villkor att göra.

I själva verket kan det spela mindre roll att elitidrotten – och framför allt de traditionella olympiska idrotterna – vilar på ideologiskt suspekta ideal om "renhet", "naturlighet" och "sundhet". Viktigare ändå torde vara hur man just konstruerar tävlingar som är "rättvisa" i åtminstone någon rimlig mening.

Att förhindra "handikappade" atleter från att tävla i de "riktiga" tävlingarna är knappast en vettig lösning. Tvärtom är det bara diskriminerande.

I en artikel i *Aftonbladet* från 2007 menar filosofen Torbjörn Tännsjö att det är fördomsfullt att inte låta Pistorius tävla. Tännsjö skriver: "Hans proteser ersätter bara de ben som andra löpare har. Det hade varit skillnad om han monterat katapulter på dem, som slungade honom ur startblocken, i samma stund som startskottet ljöd. Men nu brukar han bara samma ben till att springa, som han går på i vanliga fall. Till skillnad från den som färdas i rullstol så springer han verkligen. Han deltar i samma idrottsgren som den han konkurrerar med. Kanske ger honom materialet en särskild fördel. Men också mänskliga ben och fötter är olika beskaffade."

Det framstår som allt tydligare att "problemet" med Oscar Pistorius inte är Oscar Pistorius själv – utan de diskriminerande strukturer och de värderingar som legat till grund för att inte tillåta honom att tävla i de "riktiga" tävlingarna. Detta medför även att värdet av de "riktiga" tävlingarna urholkas, eftersom tävlingarna inte varit öppna för alla utan endast för dem som uppfyller de mest rudimentära kraven på "normalitet". På vilket sätt gagnar det idrotten? Det är svårt att se.

I själva verket kan man tolka det tidigare förbudet mot att inte tillåta "handikappade" att tävla i de "riktiga" tävlingarna som ett exempel på hur den rådande konservativa idrottsideologin bidrar till diskriminering. Och som en del av den ideologin gömmer sig värderingen om att endast de som uppfyller normalitetskraven ska få mäta sina krafter mot varandra, medan de som faller utanför normen antingen får sitta på läktaren eller på sin höjd visas upp i pauserna mellan de "riktiga" tävlingarna.

Den teknologiska utvecklingen kan emellertid innebära en radikal förändring i den meningen. Ju svårare det blir att dra någon gräns mellan "naturlighet" och "konstgjordhet", desto mindre relevant (i den mån det någonsin varit relevant ens i idrottsligt hänseende), kommer det att bli att dra en gräns mellan "funktionsdugliga" och "funktionshindrade".

Det är en utveckling man bör välkomna.

Copyright © Kutte Jönsson 2008